

Receive Date:
6/6/2023

Accept Date:
20/9/2023

**Research
Article**

Vol.20, No.1, Serial 37

Spring & Summer
2023

pp.: 1-14

What do students want from school counselors? A phenomenological study

DOI: 10.22070/TLR.2023.17818.1439

Mohammadtaghi Roodi^{1*}

1. *PhD in Curriculum Study, Department of Educational Sciences, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. (Corresponding Author)*
Email: Mohammad.roodi@yahoo.com

Abstract

Introduction: School counseling is one of the important pillars of the education and learning system in schools, and if it can give accurate and favorable answers to students' demands and expectations, it can play an important role in the all-round growth and academic progress of students. . The purpose of this research is to identify the challenges and expectations of students from school counselors. **Method:** In order to achieve the goal of this research, qualitative research approach and phenomenological method have been used. The participants of the research are 10 second-year students of public schools in Tehran, who were selected by available sampling method. A semi-structured interview was used to collect information, and qualitative content analysis method was used to analyze the data.

Results: Based on the findings of the research in relation to the challenges of school counseling, there are cases such as not providing practical counseling, partial and ineffective counseling, insufficient knowledge and skills in relation to educational issues, and insufficient attention to issues related to the identification entrance exam is identified. Expectations and demands in two parts of "educational" expectations include: skill in correcting or referring learning problems, coordination between learning style and study style, coordination of study styles with the subject, academic and professional planning, promotion Students' skills to succeed in the exam, and provide practical solutions; Also, "general" expectations including support and follow-up, creating and maintaining motivation, teaching emotion management methods, and establishing effective communication were identified.

Discussion and Conclusion: School counseling should be redefined according to the changes and developments of the society and accurate identification of the challenges and demands of the students. Solving the mentioned challenges and responding favorably to the expectations of the learners will make the school counseling more effective and will lead to more satisfaction of the students.

Keywords: school counseling, education, phenomenology, curriculum.

مطالعه پدیدارشناسانه چالش‌ها و انتظارات دانش‌آموزان از

مشاوران مدارس

DOI: 10.22070/TLR.2023.17818.1439

محمد تقی رودی^{۱*}

۱. دانش‌آموخته دکتری برنامه‌ریزی درسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

Email: Mohammad.roodi@yahoo.com

چکیده

مقدمه: مشاوره مدرسه یکی از ارکان مهم نظام آموزش و یادگیری در مدرسه است و چنانچه بتواند به خواسته‌ها و انتظارات دانش‌آموزان پاسخ دقیق و مطلوبی بدهد، می‌تواند نقش مهمی در رشد همه‌جانبه و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان ایفا کند. هدف از پژوهش حاضر شناسایی چالش‌ها و انتظارات دانش‌آموزان از مشاوران مدرسه است.

روش: به منظور دستیابی به هدف این پژوهش، از رویکرد پژوهش کیفی و روش پدیدارشناسی استفاده شده است. مشارکت‌کنندگان پژوهش ۱۰ نفر از دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم مدارس دولتی شهر تهران هستند که با روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شده‌اند. برای جمع‌آوری اطلاعات از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته استفاده شده است و برای تحلیل اطلاعات نیز روش تحلیل محتوای کیفی متن مصاحبه مورد استفاده قرار گرفته است.

یافته‌ها: بر اساس یافته‌های پژوهش در رابطه با چالش‌های مشاوره مدرسه مواردی چون عدم ارائه مشاوره‌های عملی، مشاوره مقطعی و غیر اثربخش، دانش و مهارت ناکافی در رابطه مسائل آموزشی، و توجه ناکافی به مسائل مرتبط با کنکور شناسایی شد. انتظارات و خواسته‌ها نیز در دو بخش انتظارات "آموزشی" شامل: مهارت در اصلاح یا ارجاع مشکلات یادگیری، هماهنگی بین سبک یادگیری با سبک مطالعه، هماهنگی سبک‌های مطالعه با موضوع درسی، برنامه‌ریزی تحصیلی و حرفه‌ای، ارتقای مهارت‌های دانش‌آموزان برای موفقیت در آزمون، و ارائه راه‌حل‌های کاربردی؛ و همچنین انتظارات "عمومی" شامل حمایت و پیگیری، ایجاد و حفظ انگیزه، آموزش شیوه‌های مدیریت هیجان، و برقراری ارتباط اثربخش شناسایی شد.

بحث و نتیجه‌گیری: مشاوره مدرسه باید با توجه به تغییر و تحولات جامعه و شناسایی دقیق چالش‌ها و خواسته‌های دانش‌آموزان باز تعریف شود. مرتفع نمودن چالش‌های مذکور و پاسخ مطلوب به انتظارات فراگیران موجب اثربخشی بیشتر مشاوره مدرسه خواهد شد و رضایت بیش از پیش دانش‌آموزان را در پی خواهد داشت.

کلیدواژه‌ها: مشاوره مدرسه، آموزش، پدیدارشناسی، برنامه درسی.

نشریه علمی

پژوهش‌های آموزش و یادگیری

دوره ۲۰، شماره ۱، پیاپی ۳۷
بهار و تابستان ۱۴۰۲
صص: ۱-۱۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۱۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۲۹

مقاله پژوهشی

Journal of

Training & Learning Researches

Vol.20, No. 1, Serial 37

Spring & Summer
2023

pp.: 1-14

مقدمه

یکی از عوامل مهم و تاثیرگذار در رشد و توسعه تحصیلی دانش‌آموزان در مدارس، ارائه مشاوره در حوزه‌های گوناگون آموزش و یادگیری است. مشاوره فرایندی است که به فرد مراجعه کننده کمک می‌کند تا در رابطه با چالش یا مسئله‌ای که فرد با آن مواجه است تصمیم درست بگیرد یا چالش و مشکل مورد نظر را با موفقیت پشت سر بگذارد. مشاوران مستقر در مدارس نیز چنین کارکردی دارند. مشاوران مدارس در کنار دیگر گروه‌های ذیربط و دست‌اندر کار آموزش و پرورش، همواره درصدد رفع موانع و چالش‌های دانش‌آموزان جهت موفقیت هرچه بیشتر آن‌ها در امر تحصیل هستند [۱]. در شرح وظایف و مسئولیت‌های سازمانی مشاوران مدارس، به موارد نسبتاً گسترده‌ای در رابطه با مسائل تحصیلی، رفتاری و روانی دانش‌آموزان اشاره شده است. موارد زیر از جمله این مسئولیت‌ها و وظایف هستند:

- برنامه‌ریزی و انجام فعالیت‌های راهنمایی و مشاوره در مدرسه به منظور ارتقا یطخ لامت روان دانش‌آموزان و تلاش برای حل و پیشگیری از مشکلات روانی- رفتاری و تحصیلی آنان
- برنامه ریزی به منظور افزایش آگاهی کارکنان مدرسه، اولیا و دانش‌آموزان از برنامه‌های راهنمایی و مشاوره و فراهم نمودن زمینه‌ی مشارکت
- برنامه‌ریزی به منظور شناسایی دانش‌آموزان در معرض خطر و ارائه خدمات تخصصی به آنان و در صورت نیاز ارجاع آنان به هسته‌ها و مراکز مشاوره و خدمات روان‌شناختی
- تشکیل پرونده الکترونیکی مشاوره‌ای برای دانش‌آموزان و تهیه و ارائه گزارش آمار تنوع و فراوانی مشکلات روانی- رفتاری و تحصیلی دانش‌آموزان
- انجام آزمون‌های روان‌شناختی و استفاده از نتایج آن‌ها با ترسیم نیمرخ روانی- رفتاری و تحصیلی دانش‌آموزان
- ارائه خدمات راهنمایی و مشاوره شغلی به آنان
- آموزش برای طرح‌ریزی شغلی با استفاده از روش‌ها و ابزارهای مناسب
- تدریس دروس برنامه‌ریزی تحصیلی، شغلی و آموزش آداب و مهارت‌های زندگی بر اساس ضوابط دستورالعمل‌های مربوطه
- مطالعه و اقدام پژوهی در زمینه امور راهنمایی، مشاوره و بهداشت روان به منظور توسعه کمی و

کیفی این خدمات در مدرسه

- توانمندسازی روانی - رفتاری و تحصیلی دانش‌آموزان
- برگزاری جلسات مستمر با دانش‌آموزان و اولیاء آن‌ها به منظور ارتقای سطح آگاهی آنان در زمینه‌ی امور تحصیلی و شغلی و خانوادگی
- انجام بررسی‌های مشاوره‌ای به منظور هدایت تحصیلی و انتخاب رشته و شاخه تحصیلی دانش‌آموزان
- شرکت در جلسات گروه‌های آموزشی و دوره‌های آموزش ضمن خدمت به منظور دانش‌افزایی و ارائه خدمات مشاوره‌ای و سلامت روان در قالب طرح‌های مشارکتی دانش‌آموزی مانند همیار مشاور
- برنامه‌ریزی به منظور اجرای مطلوب برنامه‌های هفته بهداشت روان، هفته معرفی مشاغل و ارائه خدمات مشاوره‌ای و سلامت روان در قالب طرح‌های مشارکتی دانش‌آموزی مثل همیار مشاور [۲].

نگاهی به وظایف و مسئولیت‌های مشاوران مدارس حاکی از آن است که آنان در حیطه‌های نسبتاً گسترده‌ای از قبیل برنامه‌ریزی، تدریس، ارائه مشاوره، هدایت تحصیلی، ارجاع دانش‌آموزان به مراکز روان‌شناسی و روان‌درمانی، آموزش مهارت‌های زندگی و ... فعالیت می‌کنند و همین امر نشان از اهمیت نقش آنان در فرایند آموزش و یادگیری در مدارس و کلاس‌های درس دارد. آنان به دانش‌آموزان کمک می‌کنند تا با توجه به نیازها، علائق، چالش‌ها و فرصت‌های خود مسیر درست و مطلوبی را در جهت رشد و توسعه خود به ویژه در حوزه تحصیلی و شغلی برگزینند. در همین رابطه، گیسون^۱ [۳] معتقد است، مشاوره یک رابطه‌ی یاورانه دو نفری است که بر نیاز فرد به رشد، سازگاری، تصمیم‌گیری و حل مشکل تکیه دارد. مشاوران مدرسه با ورود به دنیای دانش‌آموز و کمک به آن‌ها در تصمیم‌گیری‌های مهم از طریق یک رابطه متقابل، نقش منحصر به فردی در سیستم مدرسه ایفا می‌کنند [۴]. آنان با دانش‌آموزان همراه می‌شوند و زیست تحصیلی آنان را تسهیل و هدایت می‌کنند. مشاوران به صورت مستقیم از دانش‌آموزان در راستای زیست تحصیلی خود برای پرورش، ارتقا و افزایش شایستگی‌های بین‌فردی و پیشرفت تحصیلی حمایت می‌کنند. عقیده بر این است که آموزش درست و مطلوب مشتمل بر رشد و توسعه همه جانبه فراگیران است که شامل ابعاد اجتماعی، عاطفی، فکری و جسمی زندگی آنان می‌شود [۵]. رحمانی و قلمکاریان [۶] معتقدند مشاور مدرسه با تسهیل جریان رشد همه جانبه‌ی

^۱ Gibson

فرد، آموزش مهارت‌های زندگی و حذف موانع رشد نقش بسیار مهمی در ارتقای سطح تحصیلی دانش‌آموز ایفا می‌کند و همچنین به دانش‌آموزان کمک می‌کند که مهارت‌های مطالعه را به دست آورند و برای انتخاب دروس برای ادامه تحصیلات طرح‌ریزی مناسبی داشته باشند.

آج و همکاران [۷] بیان می‌کنند که مشاور مدرسه، به انجام فعالیت‌هایی در زمینه‌های شناخت دانش‌آموزان، کمک به دانش‌آموزان در انتخاب دروس و رشته‌های تحصیلی مناسب، کشف علل مردودی دانش‌آموزان و پیششهاد راه-حل‌های مناسب، ارائه اطلاعات شغلی به دانش‌آموزان، راهنمایی و مشاوره فردی و گروهی با دانش‌آموزان و اولیای آنان و کارکنان مدرسه، و ارجاع به موقع دانش‌آموزان نیازمند به مراکز ذیربط برای دریافت کمک‌های ضروری مبادرت می‌ورزد. مسئولیت‌های مشاوران در مدارس در مقاطع مختلف تحصیلی متفاوت است [۷] و در هر دوره ممکن است بر یکی از این فعالیت‌ها یا مسئولیت‌های گفته شده توجه بیشتری داشته باشند. امروزه تمرکز خدمات مشاوران در بستر مدرسه از سه حیطه تحصیلی، شغلی و روانی-اجتماعی به حوزه‌های دیگری از قبیل رشد شخصیت، مسائل شخصی، موضوعات خانوادگی، و حیطه‌هایی از سلامت روانی-اجتماعی تغییر پیدا کرده است.

شیربیگی [۸] در پژوهش خود تاکید می‌کند که تمرکز مشاوران بر روی مباحثی مانند هویت، شناسایی نقاط قوت و فنون افزایش اعتماد به نفس دانش‌آموزان و تهیه اهداف فردی در تحصیل، موجب می‌شود که دانش‌آموزان نکات منفی در اهداف زندگی، عادات مطالعه و یادگیری خود را شناسایی کنند. از این‌رو حدود فعالیت‌ها و اجرای آن نسبت به گذشته نیز پیچیده‌تر شده است [۹].

به باور شیمونی^۱ و گرینبرگر^۲ [۹] موضوع مشاوره در مدارس دچار نوعی چالش و ابهام شده است و هم دانش‌آموزان و هم مشاوران در این رابطه نوعی سردرگمی را تجربه می‌کنند. این امر ممکن است به دلیل تغییر و تحول در انتظارات و خواسته‌های دانش‌آموزان در گذر زمان باشد؛ زمانی که انتظارات و خواسته‌های مراجعان تغییر کند و مشاوران در مدارس دانش و مهارت کافی برای مواجهه با این تغییر نداشته باشند، طبیعتاً ابهام و سردرگمی هم در مشاور، و هم در مراجعه لاجرم خواهد بود. پژوهش‌های گوناگون حاکی از آن است که عدم ارتباط و توافق بین آنچه مشاوران

در مدارس ارائه می‌دهند با آنچه که دانش‌آموزان می‌خواهند و به آن نیاز دارند، وجود دارد [۱۱ و ۱۲]. این عدم توافق گاه تا بدانجاست که گاه دانش‌آموزان در رابطه با نقش و جایگاه مشاوران در مدارس تشکیک نموده و یا عملکرد آنان را مورد سوال و تردید جدی قرار می‌دهند و بیان می‌کنند که مراجعه به مشاور در مدرسه کمکی به حل و فصل مسائل و چالش‌های تحصیلی و یادگیری آنان نمی‌کند.

مطالعه پیشینه پژوهشی مرتبط حاکی از آن است که بیشتر پژوهش‌های انجام شده مربوط به تجربیات زیسته مشاوران از حرفه و فعالیت‌های مشاوره‌ای خود در سطح مدرسه است و در رابطه با دیدگاه‌ها و تجارب دانش‌آموزان از مشاوره در محیط مدرسه، ادبیات نظری و پژوهشی نیستا کمی وجود دارد [۱۳]، در حالی که فهم دیدگاه‌های دانش‌آموزان در رابطه با مشاوره در مدرسه، کمک می‌کند تا این فرایند مهم و ضروری در مدارس به صورت اثربخش‌تر و کامل‌تری برنامه‌ریزی و اجرا شود و مشاوران نیز خود را به مهارت‌ها، دانش و شایستگی‌های مورد نیاز تجهیز نمایند. در سال‌های اخیر مطالعات نسبتاً کمی در این رابطه صورت گرفته است. گاجنیا^۳ و امونج^۴ [۱۴] در پژوهش خود در رابطه با چالش‌های مشاوره مدرسه، چنین گزارش کرده‌اند که مشاوران مدرسه بایستی به مهارت‌های مشاوره‌ای مناسب مجهز شوند، حجم کاری آنان کاهش یابد و همچنین ارتباط و همکاری نزدیک بین مشاوران و معلمان و مدیریت مدرسه ترغیب و تشویق شود.

ولا-گودی^۵ و همکاران [۱۵] فهم و ادراک دانش‌آموزان از مشاوره دوران دبیرستانشان را مورد بررسی قرار دادند. یافته‌های این مطالعه تا حد زیادی دل‌سرد کننده بود. آنان دریافتند که دانش‌آموزان در رابطه با جلسات مشاوره در مدرسه از موضوعاتی چون ناکافی بودن مشاوره‌ها و همچنین رفتار و برخورد متفاوت با دانش‌آموزان گوناگون سخن می‌گویند. دانش‌آموزان همچنین ادعا می‌کردند که مشاوران در مدارس مهارت و شایستگی‌های کافی ندارند و بر اساس ویژگی‌های فردی مشاوره ارائه نمی‌کنند. در نهایت آنان بر این باور بودند که مشاوران در مدارس از دانش‌آموزان انتظارات حداقلی دارند و استعدادها و توانمندی‌های آنان را محدود می‌کنند. همچنین ولا-گودی و همکاران [۱۵] به این نتیجه رسیدند که مشاوران در مدارس با حجم نسبتاً زیادی از مسئولیت‌های اداری و پرونده‌های بزرگی مواجه هستند که

¹ Shimoni

² Greenberger

³ Gachenia

⁴ Mwenje

⁵ Vela-Gude et al

مسئله اصلی پژوهش حاضر پاسخ به این سوال است که: چالش‌ها و انتظارات دانش‌آموزان از مشاوره مدرسه کدامند؟

روش پژوهش

هدف از پژوهش حاضر بررسی ماهیت تجارب زیسته دانش‌آموزان از مراجعه به مشاور در مدرسه است تا از این طریق انتظارات و خواسته‌های دانش‌آموزان از یک سو و خلأها و چالش‌های موجود از سوی دیگر شناسایی شود. برای این منظور از رویکرد کیفی پژوهش و روش پدیدارشناسی بهره گرفته شده است و نوع پدیدارشناسی مورد استفاده در این پژوهش نیز پدیدار شناسی تفسیری یا هرمنوتیک است تا امکان مطالعه خواسته‌های دانش‌آموزان و خلأهای موجود میسر شود. پدیده مورد بررسی در این پژوهش «تجربیات معنادار دانش‌آموزان در رابطه با چالش‌ها و انتظارات آنان از مشاوران مدرسه» است. مشارکت کنندگان پژوهش ۱۰ نفر از دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم مدارس دولتی شهر تهران هستند که در ۲ ماه اخیر، یعنی در ماه‌های اردیبهشت و خرداد سال ۱۴۰۲ به مشاور مدرسه مراجعه کرده اند. به منظور دقت در ارائه اطلاعات توسط مشارکت‌کنندگان دانش‌آموزانی انتخاب شدند که در ۲ ماه اخیر به مشاور مراجعه نموده‌اند. روش انتخاب مشارکت‌کنندگان «روش نمونه‌گیری در دسترس» بوده است و تعداد مشارکت‌کنندگان نیز بر اساس اشباع نظری^۲ پژوهشگر مشخص شد، بدان معنا که مصاحبه‌ها تا بدانجا پیش رفت که دیگر اطلاعات تازه ای به دست نیاید. مشخصات شرکت کنندگان پژوهش در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱. مشخصات مشارکت کنندگان پژوهش

شماره	نوع مدرسه	سن	پایه تحصیلی	محل سکونت
۱	دولتی عادی	۱۵	دهم	تهران
۲	دولتی عادی	۱۷	دوازدهم	تهران
۳	نمونه دولتی	۱۶	یازدهم	تهران
۴	دولتی عادی	۱۷	دوازدهم	تهران
۵	دولتی عادی	۱۶	دهم	تهران
۶	نمونه دولتی	۱۷	دوازدهم	تهران
۷	نمونه دولتی	۱۷	دوازدهم	تهران
۸	دولتی عادی	۱۶	یازدهم	تهران
۹	دولتی عادی	۱۶	یازدهم	تهران
۱۰	نمونه دولتی	۱۵	دهم	تهران

آنان را از تعامل بیشتر و مؤثرتر با دانش‌آموزان باز می‌دارد. گوهری مقدم [۵] در پژوهشی در مورد دیدگاه‌های دانش‌آموزان در رابطه با ویژگی‌های یک مشاور موفق، بر وجود صلاحیت‌های عمومی، دانش تخصصی مشاوره و معاشرت و مهارت‌های اجتماعی اشاره کردند هرچند آنان معتقد بودند در رابطه با نوع ارتباط اجتماعی مطلوب مشاور، بین دختران و پسران تا حدودی تفاوت وجود دارد. سلمونسون^۱ و همکاران [۱۶] نیز ادراک دانش‌آموزان سال اول کالج را از تجربیات خود در رابطه با مشاوران دوره دبیرستان خود از طریق یک نظرسنجی کمی مورد بررسی قرار دادند. نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که دانش‌آموزان از مشاوران دبیرستان خود در مورد در دسترس بودن، رازداری، اعتماد و خدمات راهنمایی ادراک مثبتی دارند. دانش‌آموزان مشاوران را در دسترس و قابل اعتماد می‌دانستند و برای توصیه‌هایی که از آن‌ها دریافت می‌کردند، ارزش قابل بودند. از سوی دیگر، یافته‌های پژوهش نشان دهنده آن بود که مشاوران باید در مورد ارائه اطلاعات مالی به والدین، کار با دانش‌آموزان در شناسایی نقاط قوت و توانایی‌های آن‌ها و برگزاری دورس راهنمایی کلاسی بهبود دهند.

همانطور که گفته شد هر چند در رابطه با نقش و جایگاه مشاوران در مدارس اتفاق نظر و توافق وجود ندارد ولی آنچه مسلم است نیازهای دانش‌آموزان در زمینه‌ی تحصیل و ابعاد و مختلف آن و ضرورت و اهمیت پاسخ به این نیازهاست. اهمیت این موضوع تا بدانجاست که می‌توان ادعا کرد نظام آموزشی بدون مشاور در تحقق اهداف خود و کمک به دانش‌آموزان در رسیدن به رشد و تعالی با چالش جدی مواجه خواهد شد. عدم ارائه برنامه‌های مشاوره اثربخش و مطلوب در مدرسه و توجه نکردن به چالش‌های موجود و انتظارات دانش‌آموزان، موجب می‌شود که فراگیران مراجعه کننده به مشاوره مدرسه در گذر زمان دچار نوعی یاس و ناامیدی شوند و به تدریج به این نتیجه برسند که پاسخ به نیازهای آنان در مدارس و چه بسا در نظام رسمی آموزشی وجود ندارد و بایست چاره کار خود را در جای دیگر جستجو کنند. بر این اساس، شناسایی چالش‌های دانش‌آموزان در رابطه با مشاوره مدرسه و همچنین بررسی انتظارات آنان موجب می‌شود تا از طریق شناخت و تحلیل دقیق این چالش‌ها و انتظارات و مرتفع نمودن آنان، فرایند مشاوره مدرسه مؤثرتر واقع شود و پاسخ مطلوب‌تری به انتظارات دانش‌آموزان ارائه کند. با توجه به آنچه گفته شد، این پژوهش به دنبال بررسی چالش‌ها و انتظارات دانش‌آموزان از مشاوره مدرسه است؛ به بیان دیگر

¹ Solmonson

² theoretical saturation

انجام پژوهش یا تحلیل اطلاعات در نظر گرفت و پژوهش را در این قالب محدود نمود. به منظور تحلیل اطلاعات حاصل از مصاحبه‌ها، از روش تحلیل محتوای کیفی از نوع استقرایی بهره گرفته شده است. تحلیل محتوای کیفی روشی است به منظور فهم معانی و پیام‌های موجود در یک متن که ممکن است پنهان یا آشکار باشند، و در این مسیر از شمارش آماری واژه‌ها و کلمات فراتر می‌رود و به کشف مضامین و معانی متن می‌پردازد [۱۸]. در روش تحلیل محتوای کیفی از نوع استقرایی، پژوهشگر از به کارگیری طبقات از قبل تعیین شده اجتناب می‌ورزد و در عوض، اجازه می‌دهد که طبقات و نامشان از درون داده‌ها بیرون آیند. در این روش تحلیل داده‌ها، شروع تحلیل و حتی گردآوری داده‌ها بر اساس سوالات و هدف پژوهش است، و نه فرضیاتی که از دل یک نظریه بیرون آمده باشد [۱۹]. فرایند تحلیل اطلاعات و مقوله بندی از طریق این روش به همراه نمونه در جدول ۲ نشان داده شده است.

به منظور جمع‌آوری اطلاعات در رابطه با تجارب زیسته دانش‌آموزان از مشاوره مدرسه از مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته و پدیدارشناسانه استفاده شده است، و در این فرآیند پژوهشگر سعی بر آن نموده است که از پرسیدن سوالاتی که منجر به هدایت یا خط‌دهی به پاسخ‌های شرکت‌کنندگان می‌شود و از بیان آزادانه و دقیق تجارب زیسته توسط آنان جلوگیری می‌کند، پرهیز نماید. برای انجام پژوهش پدیدارشناسی، رویکرد ۶ مرحله‌ای مکس ون منن^۱ که در کتاب "پژوهش در تجربیات زیسته"^۲ شرح داده شده است، مورد نظر بوده است که این ۶ مرحله شامل: روی آوردن به ماهیت پدیده، فهم تجارب چنان که زیست شده‌اند، تامل بر روی جوهر یا درون مایه‌های اصلی پدیده، توصیف پدیده، حفظ ارتباط دقیق و پداگوژیکی با پدیده، و نهایتاً ایجاد تعادل در بافت پژوهش از طریق توجه به اجزاء و کل [۱۷]. لازم به است که همان‌طور که خود ون منن نیز اشاره کرده است هدف از این ۶ مرحله ارائه رویکردی برای ترتیب و توالی انجام پژوهش است و نباید آن را گام‌ها یا مراحل برای چگونگی

جدول ۲. فرایند تحلیل محتوای مصاحبه‌ها به همراه نمونه

مقوله محوری / طبقه	مقوله اصلی	زیر مقوله/کد اولیه	نمونه محتوا/ جمله کلیدی
انتظارات آموزشی	ایجاد هماهنگی سبک‌های مطالعه و موضوع درسی	ایجاد ارتباط بین سبک مطالعه و موضوع درسی	نمونه محتوای ۱: "... من نمی‌توانم درس زیست و شیمی را یاد خوب یاد بگیرم ولی در درس‌های دیگر مثل ریاضی و فیزیک خوبم... با مشاور مدرسه هم که صحبت کردم نتیجه‌ای نگرفتم. او به من گفت باید بیشتر تلاش کنی تا یاد بگیری..." (شرکت کننده شماره ۳)
		پیشنهاد سبک مطالعه مطلوب برای یک موضوع درسی خاص	نمونه محتوای ۲: "... دلم میخواست به من کمک کند تا راهی پیدا کنم که مثلاً بدانم ادبیات را چطور بخوانم که بهتر یاد بگیرم. این‌ها چیزهایی است که برایم مهم است..." (شرکت کننده شماره ۸)
	نمونه محتوای ۳:
	نمونه محتوای ۴:

یافته‌ها

رابطه، ۳ مقوله محوری، ۱۴ مقوله اصلی و ۳۹ زیر مقوله یا مقوله فرعی استخراج شد. جدول ۳ مقولات مستخرج از تحلیل محتوای کیفی متن مصاحبه‌های پدیدارشناسانه، و دفعات اشاره به مقولات فرعی در تجارب زیسته مشارکت‌کنندگان را نشان می‌دهد.

در این بخش، نتیجه‌ی بررسی تجارب زیسته دانش‌آموزان از مراجعه به مشاوران مدرسه با تأکید بر وجه اشتراک تم‌ها و مقولات به دست آمده از متن روایت‌های مشارکت‌کنندگان ارائه می‌شود. طی تحلیل‌های انجام شده در رابطه انتظارات دانش‌آموزان از مشاوران مدرسه و چالش‌های موجود در این

¹ van mannen

² Researching Lived Experience

جدول ۳. جدول کلی کدها و مقولات مستخرج از تجارب زیسته مشارکت‌کنندگان از مشاوره مدرسه

میزان تکرار	مقوله محوری	مقوله اصلی	زیر مقوله یا مقوله فرعی	
۱۱	چالش‌ها	عدم ارائه مشاوره‌های عملی و کاربردی	ارائه راه حل‌های نظری و نصیحت‌گونه	
			عدم توجه به تفاوت‌های فردی در ارائه راه حل‌ها	
۷		مشاوره مقطعی و غیر اثربخش	مشاوره به عنوان یک موضوع مقطعی و غیر اثربخش در مدارس	
			عدم وجود پیگیری مسائل دانش‌آموزان مراجعه‌کننده	
۸		دانش و مهارت ناکافی در رابطه مسائل آموزش و برنامه درسی	یادگیری موضوعات خاص	
			سبک مطالعه مطلوب برای دانش‌آموزان با سبک‌های یادگیری گوناگون	
۹		توجه ناکافی به مسائل مرتبط با کنکور	بی‌پاسخ ماندن سوالات مربوط به آزمون کنکور از جمله منابع، روش مطالعه و ..	
			ارائه نکردن برنامه مطالعه برای کنکور توسط مشاوره مدرسه	
۱۰		آموزشی	مهارت در شناخت، اصلاح یا ارجاع مشکلات و ضعف‌های یادگیری	آشنایی با انواع مسائل و مشکلات یادگیری
				توانایی اصلاح مشکلات یادگیری
	ارجاع مسائل یادگیری دانش‌آموزان به متخصص مربوطه			
۱۰	ایجاد هماهنگی بین سبک یادگیری با سبک مطالعه		آشنایی با سبک‌های یادگیری	
			آشنایی با سبک‌های مطالعه ۵	
			ارائه سبک مطالعه مطلوب برای دانش‌آموزان با سبک یادگیری ویژه	
۹	هماهنگی سبک‌های مطالعه و موضوع درسی		توانایی ایجاد ارتباط بین موضوع درسی و سبک مطالعه	
			پیشنهاد سبک مطالعه مشخص برای یک موضوع درسی	
۱۲	برنامه‌ریزی تحصیلی و حرفه‌ای با توجه به ویژگی‌های فردی		تعیین مسیر تحصیلی بر اساس ویژگی‌های فردی دانش‌آموزان	
			ارائه راهکارهایی برای یادگیری بهتر	
		آشنایی با رشته‌های تحصیلی و هدایت و راهنمایی در این رابطه		
		توجه به ویژگی‌ها و علائق دانش‌آموزان در برنامه‌ریزی و مشاوره		
۸	انتظارات و خواسته	کمک به ارتقاء مهارت‌های دانش‌آموزان برای موفقیت در آزمون	روش‌های مطلوب مطالعه برای انواع آزمون‌ها (چندگزینه‌ای، تشریحی و ..)	
			مدیریت زمان در آزمون	
			برنامه‌ریزی برای کنکور	
۸		ارائه راه‌حل‌های کاربردی و قابل اجرا	بسنده نکردن به صحبت‌های نظری و نصیحت‌گونه	
			ارائه راهکارهای عملی برای حل مسائل و مشکلات	
			توجه به تفاوت‌های فردی در ارائه مشاوره و تعیین راهکار	
۹		حمایت و پیگیری	محدود نشدن مشاوره به یک جلسه	
			توجه و اهمیت دادن به مشکلات و مسائل مراجع	
			پشتیبانی و حمایت مداوم و مستمر	
۸		ایجاد و حفظ انگیزه	ایجاد انگیزه پیشرفت در مراجعان	
	کمک به حفظ انگیزه و انرژی مراجعان و جلوگیری از بی-انگیزه شدن آنان			

میزان تکرار	مقوله محوری	مقوله اصلی	زیر مقوله یا مقوله فرعی
۸		آموزش شیوه‌های مدیریت هیجان	کمک به دانش‌آموزان برای مبارزه با ناامیدی
			ارائه راهکارهایی برای کنترل استرس و اضطراب
			کمک به تقویت توانایی تحمل پذیری و تاب‌آوری
			کمک به دانش‌آموزان در جهت کنترل خشم و عصبانیت
۱۲		برقراری ارتباط اثربخش	رفتار پذیرا و صمیمی
			بذل توجه و احترام به مراجع
			ایجاد محیط راحت و عاری از استرس در محیط مشاوره
			جلب اعتماد مراجع
۱۲۹		۱۴	۳۹

برایم زد. بعدها که دوستم مریم (اسم مستعار) را دیدم و با او صحبت کردم فهمیدم به او نیز همین حرف‌ها و راه حل‌ها را گفته است در صورتی که من و مریم خیلی باهم متفاوتیم» (اطلاع‌رسان شماره ۹).

به نظر می‌رسد چنانچه مشاوران مدرسه در امر مشاوره، کاربردی و عملیاتی بودن و همچنین موضوع تفاوت‌های فردی را مورد توجه قرار دهد، اثربخش‌تر خواهند بود.

مشاوره مقطعی و غیر اثربخش: یکی از مسائلی که اغلب مشارکت‌کنندگان پژوهش به آن اشاره کرده‌اند مقطعی و غیر اثربخش بودن مشاوره مدرسه است؛ به این صورت که در یک مقطع زمانی خاص که دانش‌آموز به مشاور مراجعه می‌کند و مسئله خود را بیان می‌کند در همه چیز در همان جلسه مشاوره به پایان می‌رسد در صورتی که مسائل و مشکلات افراد عموماً نیاز به پیگیری و استمرار جلسات مشاوره دارد. یکی از مشارکت‌کنندگان در این رابطه چنین می‌گوید:

«در جلسه مشاوره کلی صحبت کردیم و برنامه‌های زیادی ریختیم ولی به محض اینکه من افاق مشاور را ترک کردم همه چیز تمام شد، حتی بعدها که چند بار من را دید اصلاً نپرسید که مشکل حل شد یا نه» (اطلاع‌رسان شماره ۵).

هر چند می‌توان گفت که دانش‌آموزان باید خود پیگیر حل مسائل خود باشند و جلسات مشاوره را ادامه دهند، ولی پیگیری و توجه مشاور مدرسه در این رابطه نیز مطلوب و مورد انتظار دانش‌آموزان است. مشاور باید به انحاء مختلف دانش‌آموزان را تشویق و ترغیب به ادامه جلسات مشاوره تا حصول نتیجه نماید.

دانش و مهارت ناکافی در رابطه مسائل آموزش و برنامه درسی: مشارکت‌کنندگان پژوهش در خلال تجارب زیسته خود اشاره می‌کنند که مشاوران مدرسه دانش

در ادامه به توضیح یافته‌های پژوهش در دو بخش چالش‌های مشاوره مدرسه از دیدگاه دانش‌آموزان و انتظارات دانش‌آموزان از مشاوران مدرسه پرداخته می‌شود.

۱. چالش‌های مشاوره مدرسه بر اساس تجارب زیسته دانش‌آموزان: در این رابطه مشارکت‌کنندگان پژوهش به چهار چالش اساسی یعنی: عدم ارائه مشاوره‌های عملی و کاربردی، مشاوره مقطعی و غیر اثربخش، دانش و مهارت ناکافی در رابطه مسائل آموزش و برنامه درسی و عدم پوشش مسائل مرتبط با کنکور در مشاوره مدرسه اشاره کرده‌اند که به توضیح هر یک از این موارد می‌پردازیم.

- عدم ارائه مشاوره‌های عملی و کاربردی: شرکت‌کنندگان پژوهش معتقدند مشاوره‌های ارائه شده توسط مشاوران مدارس در بیشتر اوقات عملی و کاربردی نیست و صرفاً به مسائل نظری و گاه نصیحت‌گونه ارائه می‌شود که نتیجه موثری را نیز با خود به همراه ندارد. یکی از شرکت‌کنندگان در این رابطه چنین روایت می‌کند: «یک بحثی که همیشه برایم وجود دارد این است که اغلب وقت‌هایی که پیش مشاوره مدرسه می‌روم و مشکلم را می‌گویم برخوردش و حرف‌هایش نصیحت‌گونه است. یا مثلاً برایم حرف‌هایی می‌زد که خوب بود ولی در عمل نمی‌شد با آن حرف‌ها مشکل را حل کرد. همیشه چنین حسی به من دست می‌داد» (اطلاع‌رسان شماره ۴).

شرکت‌کننده دیگری عدم توجه مشاور به تفاوت‌های فردی در این زمینه را دلیل کاربردی نبودن مشاوره مدرسه می‌داند. او در تجربیات زیسته خود چنین تعریف می‌کند:

«یادم هست یک بار که رفتم پیش مشاور و از او برای مشکلم کمک خواستم راه حلی به من داد و حرف‌هایی

گردد؛ چرا که این مسئله یکی از دغدغه‌ها و نگرانی‌های اصلی دانش‌آموزان است. مشارکت‌کننده دیگری نیز موضوع مطالعه برای آزمون کنکور را مورد توجه قرار می‌دهد و چنین روایت می‌کند:

«به مشاور مدرسه مراجعه کردم و می‌خواستم کمک کند که برای کنکور درس بخوانم، برایم برنامه ریزی کند و ... ولی نتیجه‌ای نگرفتم» (اطلاع‌رسان شماره ۴).

چنانچه این نیاز دانش‌آموزان در محیط مدرسه و به نحو مطلوب و علمی پاسخ داده نشود، آنان رهسپار موسسات و مراکز کنکوری خواهند شد که چه بسا با اقدامات تبلیغاتی فراگیران را به سوی خود جذب می‌کنند و چه بسا تخصص و صلاحیت لازم در زمینه‌ی مسائل آموزشی را نیز ندارند.

۲. انتظارات و خواسته‌های دانش‌آموزان از مشاوران مدرسه: یافته‌های پژوهش در رابطه با انتظارات و خواسته‌ها دانش‌آموزان از مشاوران مدرسه در دو بخش انتظارات آموزشی و انتظارات عمومی مورد بحث قرار می‌گیرد:

• انتظارات آموزشی: در رابطه با انتظارات دانش‌آموزان در حوزه مسائل آموزش و یادگیری به مواردی از قبیل مهارت در شناخت، اصلاح یا ارجاع مشکلات و چالش‌های ضعف‌های یادگیری، ایجاد هماهنگی بین سبک یادگیری با سبک مطالعه، هماهنگی سبک‌های مطالعه و موضوع درسی، برنامه‌ریزی تحصیلی و حرفه‌ای با توجه به ویژگی‌های فردی، کمک به ارتقا مهارت‌های دانش‌آموزان برای موفقیت در آزمون، و ارائه راه‌حل‌های کاربردی و قابل اجرا اشاره شده است که در سطور زیر توضیح داده می‌شوند.

- مهارت در شناخت، اصلاح یا ارجاع مشکلات و ضعف‌های یادگیری: یکی از مهم‌ترین انتظارات دانش‌آموزان از مشاوران مدرسه، که در تجارب زیسته آنان نیز به دفعات اشاره شده است، دانش و مهارت مشاوران مدرسه در شناخت و اصلاح مشکلات و ضعف‌های یادگیری است. آنان معقدند که یک مشاور مدرس باید توان و دانش کافی در این زمینه داشته باشد، و چنانچه نیاز به ارجاع به متخصص دیگری نیز بود، بتواند افراد را به مرکز یا متخصص مرتبط و مطلوب ارجاع دهد. یکی از مشارکت‌کنندگان در این رابطه چنین روایت می‌کند:

«بارها و بارها به مشاور مدرسه مراجعه کردم ولی مشکلم حل نشد... من فکر می‌کنم اگر با انواع و اقسام مشکلات و چالش‌های یادگیری آشنایی کافی داشت

کافی در رابطه با مسائل مرتبط با برنامه‌های درسی و فرایند آموزش و یادگیری ندارند و به همین دلیل برخی اوقات قادر به حل مسائل و مشکلات یادگیری دانش‌آموزان نیز نیستند. یکی از دانش‌آموزان شرکت‌کننده در پژوهش در تجارب زیسته خود این مسئله را مورد توجه قرار داده است:

«به او گفتم که درس‌هایی که محتوایشان تئوری و نظری است را خوب یاد نمی‌گیرم، مثل زیست‌شناسی، دین و زندگی و ... و می‌خواهم کمک کند که روش مطالعه خوبی برای این درس‌ها برایم پیشنهاد کند ... کمی مکث کرد و بعد گفت بهتره خودت ببینی چه روشی بهتره برای یادگیری همون رو انتخاب کنی... با خودم فکر می‌کردم شاید حرفم را متوجه نشده است» (اطلاع‌رسان شماره ۶).

در موارد دیگری نیز این موضوع مورد تاکید مشارکت‌کنندگان پژوهش بوده است. به نظر می‌رسد آشنایی مشاوران مدرسه با موضوعات مربوط به برنامه‌های درسی از قبیل محتوا و انواع آن، روش‌های تدریس و آموزش، انواع آزمون و روش‌های ارزشیابی می‌تواند به حل این چالش و ارائه راهکارهای دقیق به مراجعان کمک کند.

- توجه ناکافی به مسائل مرتبط با آزمون کنکور در مشاوره مدرسه: یکی از دغدغه‌های اساسی دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه به ویژه دانش‌آموزان پایه دوازدهم، آزمون کنکور و چالش‌های پیش روی آنان در رابطه با این آزمون سرنوشت ساز است. مشارکت‌کنندگان در این پژوهش معتقدند مشاوره مدرسه به این موضوع توجه چندانی نمی‌کند و به چالش‌ها و مشکلات دانش‌آموزان در این رابطه پاسخ مطلوبی ارائه نمی‌کند. یکی از شرکت‌کنندگان پژوهش در این زمینه چنین روایت می‌کند:

«برای اینکه مشاور مدرسه کمک کند تا در کنکور رتبه-ی خوبی کسب کنم پیشش رفتم. ولی واقعیتش ناامید شدم چون گویا اطلاع چندانی در مورد کنکور و حتی منابع آن نداشت... درخواست کردم که برنامه‌ی مطالعه به من بدهد تا برای کنکور بخوانم و رتبه خوبی بیاورم ولی در این زمینه هم حرف‌های کلی زد و برنامه خاصی هم بهم نداد، بعدها رفتم و به موسسه ... مراجعه کردم و دارم با یکی از مشاوران آنجا کار می‌کنم» (اطلاع‌رسان شماره ۱۰).

به نظر می‌رسد مسئله کنکور و فشار ناشی از این آزمون باید به طور جد مورد توجه مشاوره مدرسه قرار گیرد و مسائل و مشکلات دانش‌آموزان در این رابطه مرتفع

به یافته‌های پژوهش، یکی دیگر از انتظارات دانش‌آموزان از مشاوران مدرسه، ایجاد هماهنگی بین سبک‌های مطالعه و موضوع درسی یا محتوای برنامه‌های درسی است. پیش‌فرض مسلم آنان این است که هر موضوع درسی را با یک روش مطالعه خاص می‌توان به خوبی یادگیری و مشاور مدرسه باید به آنان کمک کند که این هماهنگی را انجام دهند یکی از مشارکت‌کنندگان پژوهش در تجارب زیسته خود به این مسئله اشاره می‌کند:

«... به او گفتم که من می‌خواهم در بعضی از درس‌ها که خوب نیستم، وضعیتم بهتر شود. اینطور نیست که وضعیت خوبی ندارم. من فقط بعضی درس‌ها را خوب یاد نمی‌گیرم. این چیزی هست که می‌خواهم در موردش به من کمک کنید... گفتم... مثلاً درسی مثل ریاضی و فیزیک را خوب یاد می‌گیرم ولی نمی‌توانم درس‌های دیگری مثل زیست، زمین‌شناسی و درس‌هایی مثل اینها را یاد بگیرم. می‌خواهم کمک کنید روش مطالعه درستی برای یادگیری این درس‌ها انتخاب کنم» (اطلاع‌رسان شماره ۱).

این مشکل برای بسیاری از دانش‌آموزان وجود دارد که با وجود مطلوب بودن وضعیت تحصیلی آنان برخی درس‌ها، در برخی دیگر ضعیف هستند و عملکرد خوبی ندارند و در جستجوی روش مطلوب مطالعه و یادگیری برای این دروس به مشاور مراجعه می‌کنند.

برنامه‌ریزی تحصیلی و حرفه‌ای با توجه به ویژگی‌های فردی: کمک به تعیین مسیر تحصیلی و حرفه‌ای مطلوب برای دانش‌آموزان با توجه به ویژگی‌های فردی و شخصیتی آنان یکی از مهم‌ترین کارکردهای مشاوران مدارس است. مشاوران مدارس به دانش‌آموزان کمک می‌کنند تا با توجه به علائق، اولویت‌ها، استعدادها و نیازهای خود مسیر درستی در زمینه‌ی تحصیلی و شغلی برای خود انتخاب کنند. این امر مستلزم دانش و مهارت کافی مشاوران مدارس در زمینه‌ی برنامه‌ریزی تحصیلی و شغلی، شناسایی استعدادها، شناخت مشاغل و ... است تا بتوانند به صورت موثری به دانش‌آموزان کمک کنند. یکی از مشارکت‌کنندگان پژوهش با ابراز رضایت از مشاور مدرسه در همین راستا چنین روایت می‌کند:

«واقعیتش خیلی بهم کمک کرد، بهم کمک کرد تا راه درستی برای ادامه تحصیل خودم انتخاب کنم و با توجه به رشته دانشگاهی و شغلی که می‌خواهم در آینده داشته باشم برنامه‌ریزی درستی کنم... این موضوع

می‌توانست همان بار اول که رفتم راهکار درستی به من بدهد یا من را به یک روانشناس معرفی کند» (اطلاع‌رسان شماره ۹).

یکی دیگر از شرکت‌کنندگان در ادامه تجارب زیسته خود موضوع توانایی مشاور مدرسه در تشخیص و شناخت مسائل دانش‌آموزان و ارجاع آنان به متخصص مربوطه را مورد توجه قرار می‌دهد و چنین می‌گوید: «مشاور مدرسه باید آنقدر دانش و شناخت از مشکلات و چالش‌های یادگیری و حتی دیگر مسائل روحی و روانی داشته باشد که حتی اگر خودش نتوانست کمکی کند، بتواند آدم را به متخصص مرتبط ارجاع دهد» (اطلاع‌رسان شماره ۲).

هر چند مشاوران مدارس بالطبع با مشکلات و مسائل مرتبط با یادگیری و آموزش آشنایی دارند و دانش لازم را در این زمینه کسب می‌کنند، با این حال، دانش‌آموزان معتقدند این دانش و مهارت باید ارتقا یابد و تسلط مشاوران در زمینه مسائل یادگیری (و تا حدودی تمامی مسائل روحی و روانی) دانش‌آموزان ارتقا پیدا کند.

- ایجاد هماهنگی بین سبک یادگیری با سبک مطالعه: افراد سبک‌های یادگیری متفاوتی دارند کلب [۲۰] از ۴ سبک یادگیری اساسی یعنی واگرا، همگرا، جذب‌کننده و انطباق‌یابنده نام برده است. چگونگی یادگیری افراد با هر کدام از این سبک‌های یادگیری با یکدیگر متفاوت است. به عنوان مثال افرادی که سبک یادگیری همگرا دارند، می‌توانند از طریق فکر کردن روی موضوعات و انجام دادن فعالیت‌ها به صورت عملی بیاموزند. در مقابل افرادی که سبک یادگیری آنان واگراست، می‌توانند از طریق تجربه کردن و نگاه کردن دقیق یاد بگیرند [۲۱]. دانش‌آموزان مشارکت‌کننده در این پژوهش معتقدند مشاوران مدرسه باید بتوانند به دانش‌آموزان کمک کنند که آنان سبک مطالعه مناسبی بر اساس سبک یادگیری خود انتخاب کنند. یکی از شرکت‌کنندگان پژوهش به این موضوع اشاره کرده است:

«من آدم عاطفی هستم و با احساس کردن و همدلی بهتر یاد می‌گیرم، برای همین به مشاور مراجعه کردم... دوست داشتم به من کمک کند که بتوانم با توجه به ویژگی‌های روحی و روانی خودم و شیوه یادگیری که دارم، روش مطالعه مناسبی برای من پیشنهاد کند» (اطلاع‌رسان شماره ۸).

- هماهنگی سبک‌های مطالعه و موضوع درسی: با توجه

- برایم خیلی خوب بود» (اطلاع‌رسان شماره ۳).
- مشارکت کنندگان در این پژوهش، برنامه ریزی تحصیلی و حرفه‌ای مطلوب بر اساس ویژگی‌های و شایستگی‌های فردی و فردی و شخصی افراد توسط مشاور را یکی از مهم‌ترین انتظارات خود از مشاوران مدارس قلمداد می‌کنند و در تجارب زیسته خود به دفعات به این مضمون اشاره نموده‌اند.
- کمک به ارتقا مهارت‌های دانش‌آموزان برای موفقیت در آزمون: همانطور که قبل‌تر نیز اشاره شد، موفقیت در آزمون‌های تحصیلی، به ویژه آزمون کنکور، یکی از مهم‌ترین دغدغه‌ی دانش‌آموزان است. آنان معتقدند که مشاوره مدرسه بایستی مهارت‌ها و توانمندی‌های مورد نیاز برای گذراندن آزمون‌های مختلف تحصیلی را به آنان ارائه کند این مهارت‌ها ممکن است در زمینه‌ی مدیریت زمان باشد، یا کنترل استرس و اضطراب، و یا سبک مطالعه برای یک نوع آزمون خاص و ... یکی از مشارکت‌کنندگان در تجارب زیسته‌ی خود این موضوع را مورد تاکید قرار می‌دهد و چنین روایت می‌کند:
- «من در آزمون دادن مشکل دارم. سر جلسه آزمون که می‌روم حتی اگر خوب هم خوانده باشم باز نمی‌توانم آنطور که باید به سوالات جواب دهم. از مشاور خواستم در این مورد به من کمک کند و تصورم این بود که می‌تواند مشکلم را حل کند. بعضی وقت‌ها با اینکه خوب هم خوانده‌ام وقت کم می‌آورم یا سوالات را که می‌بینم مغزم انگار قفل می‌شود و چیزی یادم نمی‌آید» (اطلاع‌رسان شماره ۷).
- یکی دیگر از شرکت کنندگان نوع آزمون را مورد توجه قرار می‌دهد و چنین روایت می‌کند:
- «من در آزمون‌های تشریحی عملکرد خوبی دارم ولی وقتی سوالات تستی باشد همه چیز عوض می‌شود، با اینکه دوستانم اغلب می‌گویند سوالات تستی برایشان راحت‌تر است. من با مشاورم در این مورد صحبت کردم و از او خواستم کمک کند، واقعیتش کمک چندانی هم نکرد و هنوز همان مشکل را دارم» (اطلاع‌رسان شماره ۱۰).
- با توجه به آنچه گفته شد، یکی از مهم‌ترین انتظارات فراگیران از مشاوران مدارس، کمک به آنان به منظور ارتقای مهارت‌های موفقیت در آزمون است که به نظر می‌رسد توجه بیش از پیش مشاوره مدرسه به این امر موجب می‌شود بسیاری از مسائل و مشکلات دانش‌آموزان رفع و رجوع گردد.
- ارائه راه‌حل‌های کاربردی و قابل اجرا: همانطور که در بخش چالش‌ها نیز اشاره شد، یکی از انتظارات اساسی دانش‌آموزان از مشاوران مدرسه ارائه راه‌حل‌های کاربردی و قابل اجرا برای به منظور حل مسائل و مشکلات دانش‌آموزان است. یکی از شرکت کنندگان پژوهش در این رابطه چنین می‌گوید:
- «واقعیت این است که راه حلی خاصی به من نداد و بیشتر حرف‌هایش برایم شبیه نصیحت بود، ولی خوب اینطور که مشکل حل نمی‌شود، همیشه که کار با نصیحت درست نمی‌شود» (اطلاع‌رسان شماره ۴).
- یکی دیگر از مشارکت‌کنندگان پژوهش نیز در تجربیات زیسته خود به این موضوع اشاره کرده و معتقد است که مشاوران مدارس باید راهکارهایی ارائه کنند که متناسب با ویژگی‌های فردی مراجع کنندگان بوده و کاربردی و اجرایی باشد. وی اینگونه تعریف می‌کند: «من انتظار داشتم برنامه یا راه‌حلی که به من می‌دهد چیزی نباشد که از قبل تعیین شده باشد یا آماده داشته باشد بلکه راهکار یا برنامه‌ای با توجه به شرایط و ویژگی‌های خود من به من بدهد» (مشارکت‌کننده شماره ۹).
- انتظارات عمومی: در این رابطه مواردی چون حمایت و پیگیری، ایجاد و حفظ انگیزه، آموزش شیوه‌های مدیریت هیجان، و برقراری ارتباط اثربخش در خلال تجارب زیسته مشارکت‌کنندگان مورد توجه قرار گرفته است که در ادامه به توضیح این موارد پرداخته می‌شود.
- حمایت و پیگیری: مشارکت‌کنندگان پژوهش ابراز می‌کنند که یکی دیگر از مهم‌ترین انتظاراتی که از مشاور برنامه درسی وجود دارد این است که مسائل و مشکلات دانش‌آموزان مراجعه کننده را تا حصول نتیجه‌ی نهایی پیگیری نماید و در مواقع مورد نیاز حمایت‌های لازم را به عمل آورد. حمایت و پیگیری نشان دهنده توجه و اهمیت به مسئله یا مشکل دانش‌آموز است و همین موضوع موجب دلگرمی دانش‌آموزان می‌شود. یکی از دانش‌آموزان در این رابطه چنین روایت کند:
- «... بعدها هم دیدم که پیگیر مشکلم بود و پیگیری می‌کرد که جلسات مشاوره را ادامه دهم و هر جا که نیاز بود و می‌توانست هم از من حمایت می‌کرد تا مشکلم با آرامش حل شود، این برایم خیلی مهم و ارزشمند بود و باعث می‌شد که خودم هم بیشتر تلاش کنم» (اطلاع‌رسان شماره ۶).
- پیگیری و حمایت مشاوران مدرسه نسبت به مسائل

داده‌اند. یکی از مشارکت‌کنندگان در این رابطه چنین می‌گوید:

«یک موضوعی که خیلی برای من مهم بود این است که او برخورد خیلی خوبی داشت. وارد اتاق (مشاوره) که می‌شدم با یک لبخند و روی باز استقبال می‌کرد و ارتباط خوبی می‌گرفت. ارتباط گرفتن خیلی مهم است و به آدم احساس امنیت و راحتی می‌دهد و همین باعث می‌شد که من بتوانم راحت با او حرف بزنم...» (اطلاع- رسان شماره ۴).

بحث و نتیجه‌گیری

پویایی و توسعه حوزه‌های علمی و تخصصی امری مهم و گاه ضروری است و با تغییر شرایط و تحول در خواسته‌ها و انتظارات جامعه، حوزه‌های علمی و حرفه‌ای نیز بایستی خود را مورد بازنگری قرار دهند. مشاوره مدرسه به عنوان یک فعالیت مهم در بستر مدارس و فرایند آموزش و یادگیری، نیز بایستی با توجه به تغییر و تحولات موجود و همچنین خواسته‌ها و انتظارات جامعه هدف خود، به اصلاح و بهبود خود بپردازد. در این پژوهش چالش‌های دانش‌آموزان مراجعه کننده به مشاوره مدرسه و انتظارات آنان مورد مطالعه و شناسایی قرار گرفت. انتظارات مراجعان به انتظارات آموزشی و عمومی دسته بندی شد که در شکل ۱ آمده است. لازم به ذکر است که در برخی موارد ممکن است چالش‌ها و انتظارات با یکدیگر مرتبط باشند و در عمل تفاوت چندانی بین آنان وجود نداشته باشد. دلیل این امر آن است که در بسیاری از موارد ذکر شده توسط مشارکت‌کنندگان پژوهش، انتظارات از خلاءها و چالش‌های موجود استخراج شده است و رفع چالش‌ها و خلاءهای موجود از جمله انتظارات اساسی فراگیران از مشاوران مدارس است.

در رابطه با چالش‌های مشاوره مدرسه از نگاه دانش‌آموزان مواردی چون عدم ارائه مشاوره‌های عملی و کاربردی، مشاوره مقطعی و غیر اثربخش، دانش و مهارت ناکافی در رابطه مسائل آموزش و برنامه درسی، و توجه ناکافی به مسائل مرتبط با کنکور اشاره شد. یافته‌های این پژوهش در رابطه با چالش‌های مشاوره مدرسه از دیدگاه دانش‌آموزان به صورت کلی با یافته‌های پژوهش ولای-گودی و همکاران [۱۵] هماهنگ است. آنان نیز دریافتند که دانش‌آموزان در رابطه با جلسات مشاوره در مدرسه از موضوعاتی چون ناکافی بودن مشاوره‌ها و همچنین رفتار و برخورد متفاوت با دانش‌آموزان گوناگون سخن می‌گویند. همچنین آنان به مواردی چون مهارت و شایستگی‌های ناکافی مشاوران مدارس و عدم ارائه مشاوره بر اساس ویژگی‌های فردی دانش‌آموزان اشاره

دانش‌آموزان این تصور را در آنان به وجود می‌آورد که مشاور مدرسه واقعا به آنان و مسائلشان توجه می‌کند و اهمیت می‌دهد و این امر موجب اعتماد بیشتر به مشاور مدرسه می‌شود.

- ایجاد و حفظ انگیزه: انگیزه محرک تلاش و موفقیت است. افراد برای رسیدن به موفقیت نیاز به انگیزه دارند. مشارکت‌کنندگان پژوهش معتقدند که مشاوره برنامه درسی باید در دانش‌آموزان ایجاد انگیزه نموده و آن را در طول زمان حفظ کند.

- آموزش شیوه‌های مدیریت هیجان: اضطراب و استرس از عواملی است که سطح عملکرد درست و دقیق فرد را به شدت تحت تاثیر قرار می‌دهد. چنانچه فراگیران نتوانند در فرایند آموزش و یادگیری، به ویژه در زمان پاسخدهی به سوالات آزمون‌های گوناگون آموزشی و تحصیلی، استرس و اضطراب خود را به شیوه ای صحیح و منطقی کنترل نمایند به صورت طبیعی عملکرد آنان تحت تاثیر قرار خواهد گرفت. مدیریت هیجان نه فقط در موضوع آموزش و یادگیری بلکه در زندگی روزمره فراگیران نیز نقش مهمی دارد و کنترل هیجانات مختلف می‌تواند به آنان در رسیدن به اهداف خود داشتن زندگی آرام کمک کند. مشارکت‌کنندگان در تجارب زیسته خود به این موضوع اشاره کرده اند و معتقدند:

«مشاور مدرسه باید بتواند شیوه‌ها و تکنیک‌های مدیریت و کنترل هیجان را به صورت عملی به ما (آنان) یاد بدهد» (اطلاع‌رسان شماره ۳).

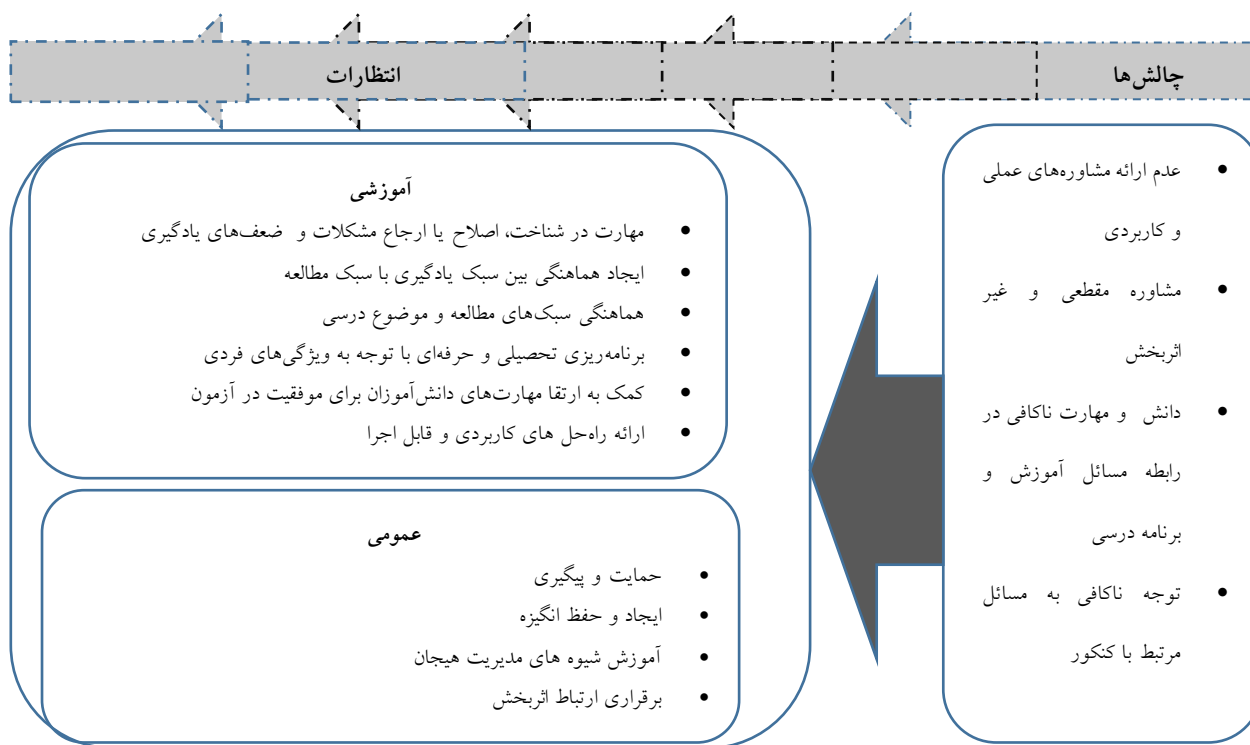
یکی از مشارکت‌کنندگان پژوهش چنین روایت می‌کند: «ما باید بتوانیم در مواقع مورد نیاز استرس و اضطراب خودمان را حفظ کنیم و آرام باشیم. زمانی که به مشاور مدرسه مراجعه کردم انتظار داشتم در این رابطه به من کمک کند و روش‌ها و تکنیک‌های عملی و کاربردی را به من یاد بدهد چون واقعا این موضوع خیلی مهم است و من فکر می‌کنم هر کسی باید این مهارت‌ها را داشته باشد» (مشارکت‌کننده شماره ۱).

با توجه به آنچه گفته شد یادگیری اصول و مهارت‌های مدیریت هیجان برای فراگیران از اهمیت زیادی برخوردار است و مشاوران مدارس باید پیش از پیش به این موضوع توجه داشته باشند.

- برقراری ارتباط اثربخش: بدون برقراری یک ارتباط موثر، امکان ارائه مشاوره خوب و کمک به فراگیران میسر نخواهد بود. مشارکت‌کنندگان در پژوهش در تجارب زیسته خود بارها این موضوع را، چه به عنوان یک چالش و چه به عنوان یک خواسته پر اهمیت، مورد توجه قرار

موضوع مهارت‌های ناکافی مشاوران مدارس تاکید نموده اند.

نموده‌اند. همچنین گاجنیا و امونج [۱۴] نیز در پژوهش خود در رابطه با چالش‌های حرفه‌ای مشاوران مدرسه بر

شکل ۱. چالش‌ها و انتظارات دانش‌آموزان از مشاوره مدرسه

انتظارات دانش‌آموزان نیز در دو بخش انتظارات آموزشی شامل مهارت در شناخت، اصلاح یا ارجاع مشکلات و ضعف‌های یادگیری، ایجاد هماهنگی بین سبک یادگیری با سبک مطالعه، هماهنگی سبک‌های مطالعه و موضوع درسی، برنامه‌ریزی تحصیلی و حرفه‌ای با توجه به ویژگی‌های فردی، کمک به ارتقا مهارت‌های دانش‌آموزان برای موفقیت در آزمون، ارائه راه‌حل‌های کاربردی و قابل اجرا

عمومی

- حمایت و پیگیری
- ایجاد و حفظ انگیزه
- آموزش شیوه‌های مدیریت هیجان
- برقراری ارتباط اثربخش

انتظارات دانش‌آموزان نیز در دو بخش انتظارات آموزشی شامل مهارت در شناخت، اصلاح یا ارجاع مشکلات و ضعف‌های یادگیری، ایجاد هماهنگی بین سبک یادگیری با سبک مطالعه، هماهنگی سبک‌های مطالعه و موضوع درسی، برنامه‌ریزی تحصیلی و حرفه‌ای با توجه به ویژگی‌های فردی، کمک به ارتقا مهارت‌های دانش‌آموزان برای موفقیت در آزمون، و ارائه راه‌حل‌های کاربردی و قابل اجرا؛ و همچنین انتظارات عمومی شامل حمایت و پیگیری، ایجاد و حفظ انگیزه، آموزش شیوه‌های مدیریت هیجان، و برقراری ارتباط اثربخش شناسایی شد. هم‌راستا با نتایج این پژوهش، کاری ۱ و همکاران [۲۲] نیز بر ارائه‌ی برنامه‌های عملی و کاربردی به دانش‌آموزان تاکید دارند، به طوری که در موفقیت دانش‌آموزان و دستیابی آنان به اهداف‌شان موثر واقع شود و موجب توسعه تحصیلی و آموزشی و بهبود کیفیت زندگی آنان شود. هتچ [۲۳] نیز در پژوهش خود در مفهوم «سرمايه اجتماعي مشاوران مدارس» موضوع ارتباط اثربخش بين دانش‌آموز و مشاور را مورد توجه قرار می‌دهد و معتقد است مشاوره مدرسه بایستی در ارتباط نزدیک و موثر با دانش

¹ Carey

² Hatch

3- Gibson, R. L., Mitchell, M., Basile, S. K. Counseling in the elementary school: a comprehensive approach. Nathan Height, MA: Allyn and Bacon. 2011.

4- Gagnon, D; & Mattingly, M. Most U. S. school districts have low access to school counselors: Poor, diverse, and city school districts exhibit particularly high student-to-counselor ratios. Carsey School of Public Policy at the Scholars' Repository. National Issue Brief #108. 2016.

۵- گوهری مقدم، مریم. بررسی آگاهی دانش‌آموزان از ویژگی‌های یک مشاور موفق، فصلنامه مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی، دوره ۴، شماره ۳، ۲۷-۳۴، پاییز ۱۳۹۷.

۶- رحمانی، سروگل؛ قلمکاریان، سید محمد (۱۴۰۰). نقش مشاوران مدارس در مراقبت دانش‌آموزان دختر در برابر آسیب‌های اجتماعی دبیرستان‌های دخترانه نورآباد، دستاوردهای نوین در مطالعات علوم انسانی، سال چهارم- شماره ۴۶، ۵۶-۶۷، اسفند ۱۴۰۰.

۷- آج، آرمان؛ عین بیگی، افشین؛ جاهدی، حسین؛ جعفری، مجتبی (۱۳۹۴)، نقش مشاوران و کارکنان مدرسه در ارتقاء سطح تحصیلی دانش‌آموزان، کنفرانس بین‌المللی علوم انسانی، روانشناسی و علوم اجتماعی، مرکز همایش‌های بین‌المللی صدا و سیما، تهران: ایران، ۲۷ آبان ۱۳۹۴.

۸- شیربگی، ناصر. (۱۳۹۳). تأثیر برنامه تدریس خصوصی تکمیلی و مشاوره تحصیلی بر پیشرفت تحصیلی، رفتار کلاسی و عزت‌نفس دانش‌آموزان پایه اول دبیرستان. پژوهش‌های آموزش و یادگیری. ۱۱(۱)، ۸۶-۷۱.

۹- ابراهیمی، لقمان. شناسایی عوامل آسیب‌زای نقش مشاوره‌ای مدیران مدارس و راهکارهای گسترش نقش مشاوره‌ای آن‌ها در فرایند آموزش و یادگیری: یک پژوهش کیفی، نشریه علمی پژوهش‌های آموزش و یادگیری، دوره ۱۶، شماره ۱، پیاپی ۲۹، صص: ۱۶۳-۱۴۷، بهار و تابستان ۱۳۹۸.

10- Shimoni, Aviva & Greenberger, Lori. (2014). School Counselors Deliver Information about School Counseling and their Work: What Professional Message is Conveyed?. Professional School Counseling. 2021; 18. 15-27. 10.5330/prsc.18.1.w068754861424n61.

11- Sackett, C. R; Farmer, L. B., & Moran, K. B. A Phenomenological Inquiry of High School Students' Meaningful Experiences with School Counselors. Journal of School Counseling, 2018; 16(19), n19.

پاسخ به انتظارات فراگیران مورد بازنگری قرار گیرد و در صورت نیاز مهارت‌ها، دانش و توانمندی‌های آنان رشد و توسعه داده شود. همچنین، با توجه به یافته‌های پژوهش پیشنهاد می‌شود چالش‌های مشاوران مدارس در رابطه با ارائه مشاوره اثربخش به دانش‌آموزان مورد توجه قرار گیرد و حلاء‌های موجود در رابطه با مهارت‌های مشاوره مشاوران، ارائه برنامه‌های کاربردی، جامعیت برنامه‌های مشاوره با توجه به مسائل یادگیری و آموزش و همچنین انجام پشتیبانی‌ها و پیگیری‌های مورد نیاز مرتفع شود. همچنین مطالعه و توجه کافی به انتظارات و خواسته‌های آموزشی و عمومی دانش‌آموزان و ارائه پاسخ مطلوب به آنان موجب بهبود وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان از یک سو، و پویایی و اثربخشی بیش از پیش برنامه‌های مشاوره مدرسه از سوی دیگر خواهد شد. به طور کلی، و بر اساس یافته‌های پژوهش، پیشنهادات زیر به منظور ارتقای اثربخشی نقش و فعالیت‌های مشاوران مدارس ارائه می‌شود:

- ✓ برگزاری همایش‌ها و گردهمایی‌های علمی و آموزشی جهت اقناع و توجیه مشاوران مدارس در رابطه با ضرورت و اهمیت نقش آنان در رشد و توسعه تحصیلی، حرفه‌ای و شخصی فراگیران
- ✓ بازنگری برنامه‌های درسی و آموزشی تربیت مشاوران مدارس با توجه به انتظارات و خواسته‌های دانش‌آموزان و تحولات تربیتی و آموزشی جامعه
- ✓ برنامه‌ریزی و اجرای برنامه‌های آموزشی ضمن به منظور بازآموزی و توسعه دانشی و مهارتی مشاوران مدارس به منظور پاسخ با نیازها و خواسته‌های دانش‌آموزان
- ✓ بازتعریف رشته‌ی دانشگاهی مشاوره مدرسه به صورت بین رشته‌ای و در هماهنگی بیشتر و هدفمندتر با رشته‌های مرتبط از قبیل روانشناسی، علوم تربیتی و ... به منظور ارائه دانش و مهارت‌های کاربردی به آنان جهت پاسخ به نیازها و انتظارات دانش‌آموزان.

منابع

- ۱- رنجبر، محمد؛ صادقی، احمد (۱۴۰۰)، بررسی تاثیر مدل مشاوره مدرسه مبتنی بر توانمندی‌ها بر رشد مسیر شغلی و بهزیستی تحصیلی دانش‌آموزان، فصلنامه اندیشه‌های نوین تربیتی، دوره ۱۷، شماره ۲، ۱۴۰۰.
- ۲- ایزدی، علی اصغر (۱۳۹۳)، مشاوره: تشکیلات راهنمایی و مشاوره در وزارت آموزش و پرورش، رشد آموزش مشاوره مدرسه، شماره ۳۶، ۴-۶.

- 22- Carey, J. C., Dimmit, C., Hatch, T., Lapan, R. T., & Whiston, S. C. Report of the National Panel for Evidenced-Based School Counseling: Outcome research coding protocol and evaluation of student success skills and second step. *Professional School Counseling*, 2018; 11(3), 197-206.
- 23- Hatch, Trish. *Professional Challenges in School Counseling: Organizational, Institutional and Political*. *Journal of School Counseling*. 2008.
- ۲۴- فلاح، عاطفه، احمدی، پروین، و رضازاده شیراز، فاطمه بیگم. (۱۳۹۴). شناسایی صلاحیت‌های حرفه‌ای مربیان دوره ی پیش دبستانی. پژوهش‌های آموزش و یادگیری، ۲۲ (دوره جدید)(۶)، ۱۶۵-۱۸۲.
- 12- Perusse, R; Goodnough, G. E; Donegan, J; & Jones, C. Perceptions of school counselors and school principals about the national standards for school counseling programs and the transforming school counseling initiative. *Professional School Counseling*, 2004; 7(3), 152-161.
- 13- Williams, J; Steen, S; Albert, T; Dely, B; Jacobs, B., Nagel, C. & Irick, A. Academically resilient, low-income students' perspectives of how school counselors can meet their academic needs. *Professional School Counseling*, 2019; 19(1), 155-165.
- 14- Gachenia, Lucy & Mwenje, Margaret. Challenges Counselors face in effecting School Counselling Programs for Academic Achievement of Secondary Schools Students in Kiambu County, Kenya. 6. 10.35631/IJEPC.638003. 2021.
- 15- Vela-Gude, L., Cavazos Jr., J., Johnson, M. B., Fielding, C., Cavazos, A. G., Campos, L., Rodriguez, I. "My counselors were never there": Perceptions from Latino college students. *Professional School Counseling*, 2009; 12(4), 272-279.
- 16- Solmonson, L. L; Roaten, G. K., Jones, D. G; & Albrecht, A. C. College Freshmen's perceptions of high school counselors. *Journal of Professional School Counseling: Practice Theory, and Research*, 2014; 41(1), 2-16.
- 17- van Manen, M. *Researching lived experience: Human science for an action sensitive pedagogy*. Albany, NY: State University of New York Press. 1990.
- 18- Shava, G., Hleza, S., Tlou, F., Shonhiwa, S., & Mathonsi, E. Qualitative content analysis. *International Journal of Research and Innovation in Social Science (IJRISS)*, 5(7), 553-558.
- ۱۹- مومنی راد، اکبر؛ علی آبادی، خدیجه؛ فردانش، هاشم؛ مزینی، ناصر. تحلیل محتوای کیفی در آیین پژوهش: ماهیت، مراحل و اعتبار نتایج، فصلنامه اندازه گیری تربیتی.. ۲۲-۱۸۷، (۱۴)، ۴، ۱۳۹۲.
- 20- Kolb, D. A. Learning style and disciplinary differences. In A. M. Chickenberg (Ed). *The Modern American College*. 2004; (pp. 232-235). San Francisco: Jossey-Bass.
- ۲۱- معروفی، یحیی؛ کرمی، زهره. سبک یادگیری به عنوان رویکردی برای هدایت تحصیلی دانش‌آموزان دبیرستانی، پژوهش‌های تربیتی، شماره ۳۰- بهار و تابستان ۱۳۹۴.